

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының азаматтық және азаматтық процесілік заңнама бойынша кейбір нормативтік қаулыларына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы (29.03.2017 ж.)//sud.gov.kz/kaz/content/kazakstan-respublikasy-... (жүгінген күні 18.09.2022)
2. Қазақстан Республикасының Азаматтық-процестік кодексі (Жалпы және Ерекше бөлімдері) 31.10.2015. Ресми мәтіні. – Алматы: Жеті Жарғы. 2019-217 б.
3. Сулейменов Нариман Есжанұлы Упрощенное (письменное) производство в Казахстане // suleimenovlawyer.kz/stati/article...proizvodstvo-v... (жүгінген күні 28.09.2022).
4. Жунусова А. Сотта оңайлатылған іс жүргізу тәртібі // <https://online.zakon.kz/>
5. Бухарова И. В. Отдельные вопросы упрощенного производства в арбитражном процессе // Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. – 2019. – № 8 (111). – С. 102–104.
6. Слепченко Е. В. Гражданское судопроизводство: проблемы единства и дифференциации: дис. ... д-ра юрид. наук. Санкт-Петербург, 2012. С. 419.
7. Шадловская О.Д. Упрощенные судебные производства: понятие и сущность // Бизнес в законе. Экономико-юридический журнал. 2014. № 5. – С. 137.
8. Юдин А. В. Рассмотрение арбитражным судом дел в порядке упрощенного производства // Актуальные проблемы налогового права. Арбитражная судебная практика. – 2016. – № 3. – С. 122–127.

МРНТИ:10.31.47
УДК:347.961.91

DOI 10.51889/9551.2022.68.76.008

Г.Б. Меирбекова¹, У.Утегенова¹

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ІС ЖҮРГІЗУ ҚҰЖАТТАРЫ ЖҮЙЕСІНДЕГІ НОТАРИАТТЫҚ АКТІНІҢ ОРНЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада Нотариаттық іс-әрекеттердің нәтижесі ерекше заңды мәнге ие және нотариаттық актілерде өзінің құжаттық көрінісін табатыны айтылады. Негізінде, нотариаттық құжаттар азаматтық айналымға қатысушылардың құқықтарын, құқықтық дұрыстығын, дәлелділігін көрсетеді. Өйткені, олар белгілі бір жағдайларда сот органдарына жүгінбей мәжбүрлеп орындау мүмкіндігін тиісінше ресімдеу және бекіту арқылы құқықтық қауіпсіздігін қамтамасыз ету құралы екендігінің елеулі ерекшеліктері қамтылады.

Шынында, нотариаттық құжаттар азаматтық айналымды нығайтуға және тауар-ақша қатынастары процесін жеделдетуге ықпал етеді, сонымен қатар, құқықтық инфрақұрылым шығындарының құнын төмендетеді, жанжалсыз экономика құруды анықтайды. Сондықтан, мақалада елдің инвестициялық тартымдылығын қалыптастыруда, мүліктің құқықтық жағдайындағы айқындыққа кепілдік беруде және құқықты іске асыруды нотариаттық актілердің маңыздылығы айтылады.

Түйін сөздер: Іс жүргізу құжаттары, нотариат, нотариаттық акті, нотариаттық әрекет, нотариус, нотариаттық заң, мемлекет, жеке тұлға, заңды тұлға.

G. B.Meirbekova¹, U.Utegenova¹
¹ Abai Kazakh National Pedagogical University

THE PLACE AND FEATURES OF THE NOTARIAL ACT IN THE SYSTEM OF PROCEDURAL DOCUMENTS

Abstract

The article notes that the result of notarial actions has a special legal significance and finds its documentary expression in notarial acts. In principle, notarial documents reflect the rights, legal reliability, evidence of participants in civil turnover. The fact is that they are a means of ensuring legal security through proper registration and approval of the possibility of enforcement without recourse to judicial authorities under certain circumstances.

Indeed, notarial documents contribute to strengthening civil turnover and speeding up the process of commodity-money relations, as well as reduce the cost of legal infrastructure costs, determine the creation of a conflict-free economy. Therefore, the article emphasizes the importance of notarial acts in shaping the investment attractiveness of the country, guaranteeing transparency of the legal status of property and the implementation of the right.

Keywords: Procedural documents, notary, notarial act, notarial action, notary, notarial law, state, individual, legal entity.

Меирбекова Г.Б. ¹, Утегенова У.¹

¹ *Казахский национальный педагогический университет им. Абая*

МЕСТО И ОСОБЕННОСТИ НОТАРИАЛЬНОГО АКТА В СИСТЕМЕ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ДОКУМЕНТОВ

Аннотация

В статье отмечается, что результат нотариальных действий имеет особое юридическое значение и находит свое документальное выражение в нотариальных актах. В принципе, нотариальные документы отражают права, правовую достоверность, доказательность участников гражданского оборота. Дело в том, что они являются средством обеспечения правовой безопасности путем надлежащего оформления и утверждения возможности принудительного исполнения без обращения в судебные органы при определенных обстоятельствах.

Действительно, нотариальные документы способствуют укреплению гражданского оборота и ускорению процесса товарно-денежных отношений, а также снижают стоимость затрат на правовую инфраструктуру, определяют создание бесконфликтной экономики. Поэтому в статье подчеркивается важность нотариальных актов в формировании инвестиционной привлекательности страны, гарантировании прозрачности правового положения имущества и реализации права.

Ключевые слова: Процессуальные документы, нотариат, нотариальный акт, нотариальное действие, нотариус, нотариальное право, государство, физическое лицо, юридическое лицо.

Кіріспе. Нотариаттық іс-әрекеттердің нәтижесі ерекше заңды мәнге ие және нотариаттық актілерде өзінің құжаттық көрінісін табады. Нотариаттық актілер азаматтық айналымға қатысушылардың құқықтарын, құқықтық дұрыстығын, дәлелділігін, белгілі бір жағдайларда сот органдарына жүгінбей мәжбүрлеп орындау мүмкіндігін тиісінше рәсімдеу және бекіту арқылы құқықтық қауіпсіздігін қамтамасыз ету құралы болып табылады. Нотариаттық актілер мәмілелердің заңдық тазалығына кепілдік береді, азаматтар мен ұйымдардың

құқықтары мен заңды мүдделерін заңдық тәуекелдердің барлық түрлерінен толық құқықтық қорғауды қамтамасыз етеді, заңдық жанжалдардың алдын алады. Жоғарыда айтылғандардың барлығы азаматтық айналымды нығайтуға және тауар-ақша қатынастары процесін жеделдетуге ықпал етеді, құқықтық инфрақұрылым шығындарының құнын төмендетеді, жанжалсыз экономика құруды анықтайды, елдің инвестициялық тартымдылығын қалыптастырады, мүліктің құқықтық жағдайындағы айқындыққа кепілдік береді және құқықты іске асыруды жеңілдетеді.

Осылайша, бүгінгі күні нотариаттық актілер ҚР құқықтық жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бірақ Қазақстан заңнамасында «нотариаттық акт» ұғымының доктриналық анықтамасы жоқ, дегенмен оның нормативтік бекітілуі нотариаттық қызметке сұранысты, нотариаттық куәландырылған құжаттардың маңыздылығын, сондай-ақ, қазақстандық нотариаттың латын үлгісіндегі нотариатқа барынша жақындауға ұмтылысын ескере отырып, айқын көрінеді.

«Нотариаттық акт» термині ғылыми әдебиеттерде жиі айтылады, ал нормативтік актілерде «нотариаттық әрекет» ұғымы қолданылады, ол бұл жағдайда екі мағынаға ие: нотариаттық өндірістің мазмұнын қамтитын динамикалық ұғым ретінде, құқықтық фактілердің бүкіл жүйесін дәйекті түрде жасауда көрінеді және статикалық ұғым ретінде, яғни белгілі бір әрекеттің нәтижесі – бұл жағдайда «нотариаттық әрекет» термині синонимдік сөз тіркестерімен ауыстырылуы мүмкін. Нотариаттық әрекеттерді құжат ретінде қабылдауға мүмкіндік беретін ұғымдардағы мұндай түсініксіздік нотариаттық қызметті құқықтық реттеудің тиімділігіне теріс әсер етеді. Көрсетілген мәселені құқықтық механизм арқылы шешуге болады, бұл ұсынылған зерттеу тақырыбын таңдауға себеп болды.

Қазақстан Республикасының құқықтық доктринасында құқықтық (құқықтық) акт ұғымын айқындау кезінде әдетте заң шығарушы көздеген ауызша және конклюденттік актілердің болу жағдайлары ескерілмейді және құқықтық актінің ресми жазбаша құжат ұғымы арқылы айқындауды ұсынады. Мұндай актілерді шығаруға құқығы бар субъектілер ретінде көбінесе тиісті құзыреті бар мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдар деп аталады, ал азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтық актілерін ескермейді. Сонымен, үлкен заң сөздігінде құқықтық акт ұғымы келесідей тұжырымдалған: заңды акт – бұл мемлекеттік орган шығаратын және жалпы Нормативтік немесе жеке ұйғарымдарды қамтитын құжат. Заң актісінің ұйғарымына заңда көзделген тәртіппен жасалған және белгілі бір құқықтық салдарлар туғызатын құжаттар да жатады [1].

Негізгі бөлім. 1997 жылғы 14 шілдеде Қазақстан Республикасының Нотариат туралы заңнамасының негіздерін – 25 жылдан астам уақыт бойы азаматтар мен ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауда тұрған Қазақстан нотариатының қызметін реттейтін Заңды қабылдады [2]. Бүгінгі таңда ҚР-дағы нотариат азаматтық қоғам институты болып табылады, оған мемлекет азаматтар мен ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау бойынша жекелеген өкілеттіктер береді. Өз іс-әрекеттерінің жариялылығына қарамастан, нотариат тәуелсіз құрылым болып табылады және оны кез-келген мемлекеттік органға жатқызуға болмайды. Нотариат ҚР атынан заңда көзделген нотариаттық іс-әрекеттер жасау арқылы жеке тұлғалар мен ұйымдарға білікті заң көмегін көрсету институты болып табылады.

Құқықтық фактілер жүйесі-бұл құқықтық актілердің біртұтас, монолитті, ішкі құрылымдалған жиынтығы, оның ішінде әр түрлі актілердің құқықтық сипаты мен құқықтық күші анықталады. Осылайша, ҚР құқықтық актілер жүйесі оларды жиынтық жүйелеу болып табылады. Құқықтық актілер жүйесін құрудың критерийі - олардың құқықтық табиғаты – құқықтық актілердің әртүрлі ерекшеліктерін жиынтықта ескеруге қабілетті және актінің мазмұнын, оның құқықтық функциясын бағалаудан және осындай актіні шығарған субъектінің құқықтық жағдайын бағалаудан тұратын кешенді сипаттама.

Тиісті субъектілер арасындағы келісімнің қорытындысы болып табылатын шарттық актілер – ерік білдірулер заңда белгіленген тәртіппен жасалады және құқық нормалары мен

жеке заңды шешімдерді қамтиды. Шарттық актілер қандай құқықтық салдарға әкелетініне және қандай құқықтық функцияларды орындайтынына байланысты оларды 2 топқа бөлуге болады: нормативтік-құқықтық актілер жеке. [3, 15 б.].

ҚР заң актілері жүйесіндегі нотариаттық актілердің орнын айқындай отырып, оларды жеке-құқықтық актілерге жатқызу керек. Жеке-құқықтық актілерге, жоғарыда айтылғандай, құқық қолдану және құқық қорғау актілері кіреді. Құқықты қолдану, өзінің мәні бойынша, тиісті мемлекеттік билік өкілеттіктері бар органдар мен лауазымды адамдар субъектілері бола алатын мемлекеттік билік қызметі болып табылады. Өзінің бағыты бойынша құқық қолдану қоғамдық қатынастарды ұйымдастыру және ретке келтіру, белгілі бір мемлекеттік органның алдында тұрған міндеттерді шешу, қоғамдық өмірдің әртүрлі аспектілеріне Мемлекеттік басшылық жасау жүзеге асырылатын жеке нақты, дербес анықталған ұйғарымдар шығарумен байланысты. Құқық қолдану негіздері тиісті құзыретті органға (адамға) құқық нормаларымен реттелген қоғамдық қатынастардың "қозғалысын" қамтамасыз ету үшін құқық қолдану актісінде көрініс табатын нақты жеке-билік шешімін қабылдау қажет болған кезде нақты өмірлік жағдайлар болып табылады. Істі заңды және объективті шешудің кепілі құқық қолдану қызметінің рәсімдік-процестік нысаны болып табылады.

Бұл ретте құқық қолдану актісі бір мезгілде актінің – шешімнің және актінің – құжаттың және актінің – іс-әрекеттің қасиеттерін біріктіреді: шешім ретінде ол белгілі бір іс бойынша жеке билік ұйғарымында бейнеленеді, құжат ретінде мұндай ұйғарымды бекітудің ресми нысаны ретінде қызмет етеді, іс-әрекет ретінде ол осы ұйғарымды қалыптастыру және объективтендіру құралы ретінде әрекет етеді [4, 91 б.].

Бұл қабылданған жеке құқықтық нұсқаманы және оның негіздерін мүмкіндігінше дәл және негізді тұжырымдауға және тіркеуге, оның заңдылығын, негізділігі мен әділдігін тексеруге, ал заңда белгіленген жағдайларда оның тиісті орындалуын ұйымдастыруға мүмкіндік беретін құжаттық форма. Құқық қолдану актісі-бұл белгілі бір заңды іс бойынша құзыретті органның жеке мемлекеттік-билік ұйғарымын қамтитын ресми құқықтық құжат. Жоғарыда айтылғандардың барлығы нотариаттық актілерді жеке құқықтық актілерге, атап айтқанда құқықты қолдану актілеріне жатқызудың негізділігін растайды. Сондай-ақ, нотариалды куәландырылған құжаттардың ішінде құқық қорғау актілеріне (нотариалды куәландырылған сенімхаттар, өсиеттер) жатқызуға болатын құжаттар бар. Мұндай нотариаттық актілер де жеке-құқықтық актілердің бір түрі болып табылады, бірақ актілерден айырмашылығы құқықты қолдану азаматтық айналымға қатысушылардың өздерінің субъективті құқықтарын өз қалауы бойынша өз іс-әрекеттерімен жүзеге асыруының нәтижесі болып табылады.

Жеке құқықтық актілер белгілі бір белгілермен сипатталады:

- 1) нормативті емес сипатта болады;
- 2) заңды рұқсатты талап ететін нақты жағдайларды реттеуге бағытталған;
- 3) дербес айқындалған субъектілерге жолданған;
- 4) азаматтық айналымға қатысушылардың заңды құқықтары мен міндеттерін жеке тәртіппен белгілеуге, өзгертуге немесе тоқтатуға бағытталған;
- 5) нормативтік құқықтық актілерді толықтырады;
- 6) жеке-құқықтық актілерде құқықтық тілектер объективті көрініс алады [5].

Жеке-құқықтық актілерде кездесетін жалпы белгілерден басқа, нотариалды куәландырылған құжаттарда тек нотариаттық актілерге ғана тән ерекшеліктер бар:

1) ерекше субъектілік құрам: нотариаттық іс-әрекет жасауға өтініш жасаған мүдделі тұлға, мәмілені куәландыруға өтініш жасаған тараптар (тұлғалар) және нотариус-білікті заңгер, тәуелсіз куә, кеңесші;

2) нотариаттық іс-әрекеттер жасауға уәкілеттік берілген адамның-нотариустың ерекше мәртебесі: ол мемлекеттік орган немесе лауазымды тұлға болып табылмайды, бірақ жария-құқықтық мәртебеге ие және ҚР атынан әрекет етеді;

3) Ерекше тәртіп: нотариаттық іс жүргізу, оның шеңберінде нотариустар олардың қатысуымен болған оқиғаны мұқият тіркеуге және куәландыруға міндетті;

4) нотариустың даусыз юрисдикциясы: даусыз болуы-нотариаттық қызметтің міндетті шарты;

5) мемлекеттік бажды немесе нотариаттық тарифті төлеу;

6) ерекше нысан – білікті дәлелді және заңда көрсетілген жағдайларда атқарушы күші бар ресми құжат болып табылатын нотариаттық акт [5].

Қорытынды. Осылайша, нотариаттық акт заңды (құқықтық) акт ретінде, жеке-құқықтық актілердің жалпы белгілері мен нотариалды куәландырылған құжаттарға ғана тән ерекшеліктерге ие бола отырып, Қазақстан Республикасының заңдық (құқықтық) актілер жүйесінде белгілі бір орын алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Большой юридический словарь* // URL: // <https://slovar.cc/pravo/slovar/2463376.html> (дата обращения 28.09.2022).

2. *Қазақстан Республикасының Нотариат туралы Заңы 1997 жылғы 14 шілде*// https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000155_

3. *Саликова Е. М. Исполнительная сила нотариального акта в праве России и Франции: сравнительно-правовое исследование: дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2014. С. 44.*

4. *Нотариат: учебник / В. В. Ралько, Н. В. Репин, А. В. Дударев, В. А. Фомин. – М.: Юстиция, 2016. – 214 с. 20. Нотариат. Учебное пособие / Е. А. Кириллова; под ред. Р. А. Курбанова. – М.: РЭУ им. Г. В. Плеханова, 2017. – 115 с*

5. *Солдатова О. Е. Некоторые подходы к пониманию правовой категории «юридический процесс» / О. Е. Солдатова // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2014. – № 10 -1. – С. 250 -253.*